

բացած է, որ մեծապէս մեր Գեղեցիկն կը յիշեցնէ:

Նոյն ճամբէն ստիպուեցայ Տարսոն ետ դառնալ, վասն զի լեռանց բարձրագիր ճամբաները տակաւին ձեան տակ թաղուած էին:

(Հարգւաւիւն)

ԼԵՃՈՒՍՐԱՆԱԿԱՆ

ԳՐԻՐԱԲԱՐՆԻ ԲՈՒՐՆԻ

Յաջորդ «Գաւառական Բառերը», որոնք քաւական ժամանակէ ի վեր մեր ձեռքը կը գտնուին, քաղուած են ՊՊ. Կ. Ե. Բասմալեանի եւ Ե. Օտեանի Հաւաքածոյներէն: Ասոց մէջէն մեր կը հրատարակենք միայն այն բառերը, որոնք կը կարծենք ցայսօր հրատարակուած ըլլալն ուրիշ գաւառաբարբառներու ուսումնասիրութեանց մէջ, չնայելով որ ասոնց մէջէն մաս մը թրքերէն եւ մաս մըն ալ քրդերէն բառեր են, որոնցմով գեղեցիկ է ամէն գաւառաբարբառ: Մեծամասնութիւնը (§ Ա.) հաւաքած է Պր. Կ. Ե. Բասմալեանի իւր ծանապարհորդութեանց միջոցին Կարսոյ, Բասնիի եւ Խոնուսի բարբառներէն, փոքր թուով մաս մը միայն ըլլալով Կ. Պոլսոյ մասնակիներուն եւ Վանքեցոց բնիկն քաղուած: Իսկ § Բ. Պր. Ե. Օտեանի Հաւաքածոյնէն հանուած բառերը կը բովանդակէ:

Ստորեւ յաւելեալ ծանօթութիւնք յոմբազրութեան կողմէն եղած են, հանմատուցով մասամբ Խոտորէրոյ, մասամբ ալ Մշտն բարբառին մէջ նոյն բառերուն տարբեր նշանակութեան կամ գործածութեան նոյն:

Ա.

Աբօ — հայր, պապ.

Ալա — կերակուր ձիոց եւն.

Աղին — լաց, արտասուք.

Աղօթարն — արշալոյս.

Աղաուն — արեւելք.

Աճեւ — վրայէն նետել.

Այէ — հայէ, նայէ.

Այլ — երախայ.

Անդրական — հանդերձեալ (աշխարհը).

Անդնակ — ծիրանի գօտի (աղեղնակ).

Անկ — (թր. anse) գուլք.

Անկալաւ — անթերի.

Անուի — ձիուն պոչին տակէն եւ զստին վրայէն անցած լայն փոկն որ համետին երկու կողմէն կախուած է.

Աշէ — հայէ նայէ.

Ազաւ — լուսեղիք եղ.

Ասուոր — երկիր.

Արաշիկ — ուլին մազերը վրայէն մաքրած մորթը զոր ուռեցնելով տիկ կը պատրաստեն. իսլամ.

Արեպատք — արեւմուտք.

Արմի — գետնահինձոր.

Արքատ — տէս յորդուք.

Աւաճան } — խիստ լեղի.

Աւաճան }

Ափշիկ — փնտռել.

Բազուկ } — մեծկակ նշխարքի ձեւով
Բուլուճան } մասնաւոր հացեր են, որոնց վրայ ծաղիկն կար դրոշմեր եւ զանազան զարդեր կան, եւ կը գործածուին իբրեւ հրաւիրագիր հարսանեաց.

Բաթթուկ — (թրք). էպէ կէօմէճի (սոյսը).

Բանտել — կոճկել.

Բանբոսիկ — քունի մէջ մարդուս վրայ տիրած ծանրութիւնք.

Բաշ — մաշարայի թուր.

Բարտել — աւելի, մաքրել.

Բարփոխութիւն — յղի կանանց այն վիճակը, որամէն տեսած ու լսած բանը կ'ուզէ ուտել.

Բարած — հիւանդագին թմրակում մը ու կանաչութիւն մը ստանալը գէմքի.

Բարեփոխ — կերակրող տեսակը փոխելը բերնին նոր համ տալու համար.

Բգել¹ — հրել, մշտել.

Բէգ — մեծ. բեգնալ. — մեծնալ.

Բլը — ձերմակ կաւէ շինուած սնտուկի ձեւով վիթակ.

Բորձակ — որնայարին գանկին հետ միացած տեղի փուր.

Բողել — միգել.

Բողձ — որդ, միջատ.

Բուլք² — սասողբուլ խում մը.

Բուխախ³ — վզին կախ միսը գէր մարդոց (թրք. կերտան).

Բուճ — գուլպայ.

Բուշ — կարճատես.

Բուրուճակ⁴ — խաչափողին տակի փուր.

Բըք — կլոր բոկեղաձէ հաց մէրտեղը ծակ.

Բրքա — նէվուղ ծաղիկը.

Բրշտիկ — օ եւ է հտի տարածուիլը.

Բրտա — բողբոջական.

Բրտել — հաւերուն հողի վրայ նստելով փորելը.

¹ Կոճկու. (լքք վրայ կտած ատեն) բուրեք նեղուելով աղին բարձրացուցած վազել.

² Բողձ. 1. մեծ ընկող. 2. Կարճաց աւարտին մը զարմուշկ յաւած եկած կամ պատճառաւոր տուեցըր.

³ Բուլք սասողբուլ միայն, ուրիշ սասողբուլ մը չէ.

⁴ Աւելի «Բուլախի» կ'արտասանուի. անխափքը գործածուելու կամ համարելու բառը.

⁵ «Գուրուճակ» կամ «Կալու» Կուրիկի, փոքրիկ փոս, անկան խորուրդա փոսիկներ ձաքանկուելու վրայ.

Գարսոսիկ — տես բանքոսիկ.
 Գագաթ — գլխակ մը գլխանոց.
 Գագան — շուն (սովորաբար).
 Գանձոս — կռուփ, բռնեցքի հարուած.
 Գէփու — ապուշ.
 Գձեմ — սառիկ.
 Գձէձ — անս բրտել.
 Գմուել — հպարտ ձեւով նստիլ.
 Գորալ — գաւազան.
 Գոնտուռիլ¹ — ծառ երուճելու մտքիճակը.
 Գովըք — ձագար.
 Գովք — ողբ մեռելի վրայ.
 Գուշ — պատրոյգ.
 Գրգա — բշտի այն յատկութիւնը որ
 մեծնալու տեղ այնպէս կը մնայ ու չ'աճիր.
 Գոգոլ — մտացածին ճիւղ մը.
 Գրան — թանձր, նեղ, գժուար.
 Դզկալ — հիւանդագին լալ.
 Դիր — անգամ.
 Դնել — աղտոտել.
 Դնտող — ալիք.
 Դոխ — աղաւնի.
 Դոնիկ — ֆ կանգուն երկայնութեամբ եւ
 երկու մաս թանձրութեամբ կլոր հաց մը.
 Դոշմեւ — ծեծել.
 Դոփ — ուր.
 Դուր² — սանդղատուն.
 Դրմիալ — իյնալ.
 Իդճել — խայթել.
 Իտինք — ցերեկուան ճաշի եւ ընթրիքի
 միջեւ եղած ժամանակամիջոցը թրք. ինչոպի.
 Ետորել — ետ ետ երթալ.
 Զնկուռիլ } — սահլի, սահնակ
 Զնկուռիլ խաղալ } խաղալ.
 Զվռնել — պտտել, պտոյտ ընել.
 Զոլ — մեծ կաշի է, կտրած երկայն կտոր-
 ներ որոնցմէ տրեխ կը շինեն. իւրաքանչիւր "զոլ",
 կուտայ 5 — 6 արեխ.
 Էդման } — այդպէս.
 Էման } — այնպէս.
 Բնկերք — կարկանդակ (placenta).
 Թաթնոց — ձեռնոց.
 Թալել — նետել.
 Թաշկիլ — ուժաթափիլ.
 Թապլել — նետել.

¹ Ի Խոտորիւր միայն պոլի-ի-լ — եռանբաւ տեքնա
 արձակելու մաս վերադ. ցրէ. "Իրիդա արկանել" ո
² Գրգան լեզուն այն փայտ ծախելու կամ փո-
 րեւու (երկաթեայ գործիք) գրգո, զորս Կարուսեոյ
 փայտ եւրոնը Գրգոլ:

Թարանել — ծաղընլ.
 Թեղել¹ — ժողովել.
 Թեղլալ — վառարանի տկար վառուածքը
 երբ թաց լինի փայտը, ճնն նաեւ զգկալ.
 Թիթիտուել — ցածնալ.
 Թոնկի — ստորին.
 Թունչ — թուշ.
 Թալիլ — գործել (կապերտ, գորգ եւն).
 Թործուն — փայլուն.
 Թփիլիկ — արտեւանունք.
 Դաժիկ — կտրած կաթին տակն իջած
 մասը որմէ չորթան կը շինեն.
 Ժախ — ուտելի բայ մը, շուրջ.
 Ժախ — տան մէջ գտնուած կահ կարասիք.
 Ժարժիխ — վառելիք.
 Ժիժիկ } — անհանգստ.
 Խուր }
 Ժածան — ցրուած.
 Ժղլել — զբաղիլ, ուրախութիւն ընել.
 Ժուկ մը — ժամանակ մը.
 Ժուռեկան — մուրացիկ.

Դմալ } — Ինչպէս.
 Իշանկ }
 Իսկել — ձգել.
 Իսկի — երբեք.
 Իրիշկել — տես աշել.
 Լաճ — արու զաւակ.
 Լանկ — արեւացք.
 Լանկել — արացել.
 Լաու — այլանգակ.
 Լեխտուել — կտրտել.
 Լէ — էլ, այլ, եւս.
 Լընկո — մանկանց խաղ մը մէկ ոտքի
 վրայ ցատքելով.
 Լիբր — թթուին կամ թէ պանիր դրուած
 ջուրին վրայի ճերմակ խաւը, պոր.
 Լիկիլ — ջրեղիկ, նեխիլ.
 Լիլ — ցրտէն ոտած հեղանիութի մը
 նորէն հալիլ.

¹ Թեղլ — Գրի միջի ցորենով կամ գարուճ խառն
 մանրուած յարգն իւր անկու (ժողովել) անց մը դիզել.
 Դեղը կը կուտի ինչ. Խոտորիլը ոչ բարբառին մէջ գրական
 լեզուն գեղեցիկ առաւ թիւններն յիշեցնող անկ բայը շատ
 դործածական է. ինչ անկ-արեւացական առաւ, ուր անիւ
 (անկ, իւշեմք). "Գեղեղէն դառնի նկամամբ" անս շանդու-
 Սէօք, 1898 թ. 7, էջ 215. "Եւմել" ին անս շանդ. Սէօք, 1887
 թ. 11, էջ 175. Ժած. 1. Զծա նաեւ Մեծ. Պ. Է. Գ. Պ. Ժ
 Բաւ. արաբաւ թիւնը, էջ 219.

² Ժիժիկ կամ թիժիկ — Գերմանի մէջ (Գալիլէ. քառ
 Խոտորիլը) իւրաքա խառնու (իւր) ան է.

Կէտա — գլխարկին գօտին, որ կ'ամրացնէ գգալը վար շինալու համար: Փոխարեւարաւ մօրուք:

Լշտուն — բերան.

Լոխկել — մօրթը զերծել.

Լոշիկ¹ — թիթեղէ կամ պղնձէ փոքր ըմպանակ.

Լոմեար — չոր լուբիա.

Լորտու² — խղունջ.

Լպանք — գլխարկին գօտին, որ կ'ամրացնէ գգալը վար շինալու համար: Փոխարեւարաւ մօրուք:

Լպք — մաղբերը թափած կենդանի.

Լրիկ — դրան դրսի կողմը հաստատուած քարէ կամ փայտէ նստարան.

Լօրիկ — գնչու (ազգ).

Լօֆ — աճառի կտոր.

Խամալիկ — մեծ կուժ.

Խանդար — մանրած ածուխ, մճիթ.

Խեղքաթուժ — համախոնուժ արեան ուղեղին մէջ (congestion cérébrale).

Խէչ — քովը (անձի մը).

Խլիառ — ընցաւ, վերջացաւ.

Խլրիկ — մանր կարկուտ.

Խլլալ — շարժիլ, երերալ.

Խստու — դիտմամբ.

Խօղի — իցէ թէ.

Խօրօտ — գեղեցիկ.

Ծանծողել — ցնդել (խէլքի).

Ծէգը, ծէգուն — արշալոյսին, շատ կանուխ.

Ծէտ — մանր.

Ծիրանկալ — բոց արձակել.

Ծլիկ — շաքար կտրիլը (անուշեղէնի).

Ծմրկալ — պրկիլ.

Ծնծնալ — երեքալով տասանելով տեղ մ'երթալ.

Կալիկ — երախայից ոտքի աման.

Կանակալ — փոքր մանկտի.

Կատան — բուրգ գզող.

Կզի կիուն — ընկուզի միջուկ.

Կէօ — ահա.

Կէօլանել — դիզել.

Կըկէ³ — հայր.

Կթիտ — կարճ.

Կիւ — ձեան կոյտ որ լերանց վրայէն թաւալելով վար կ'իջնայ. ինչո՞ մասը կը կոչուի Ուսի.¹

Կճատ — մոմի կտոր.

Կնար — սահման.

Կորալ — հաստ գլխով գաւազան

Կոթալ } — երբ վէրքի մը մէջ թարախ

Կոթալ } լեցուի՝ երակի հարուածը ցաւ

ով կ'իմացուի, որուն կ'ըսեն «կոթալ».

Կոթիք — կամենուած ցորենին հոսուելէն վերջը մնացած մասը, Կեփ (թրք).

Կոթիքով — թիկնեղ.

Կողիք — անկողին.

Կոտակ — բովհրած կաղնի եւ շաքարի խոտնուրդով շինուած համեղաճաշակ վանգուածը.

Կուռուի² — գոմէշի աղը.

Կպնել — կպչիլ, փակչիլ.

Կպուցիլ — վառել.

Կոպ — քարուտ.

Կոճոն³ — յարդի աւելցուք.

Կոտուն — մարդոց ծաղկախոտ փնտտուած

շէշտ գէմքը — շէշտ իրք.

Կոտուր — բիժ աւազ.

Կրամոնիթ — կրակի մօրիք.

Կրայել — իրայելի ըլլալ.

Հանտէ — ահաւալիկ.

Հաշ կայ — հեռու կեցիր.

Հարէն — երգ, խաղ.

Հարի — միշտ, ց...

Հաւար — օգնութիւն.

Հնաւորցնել — գօճ ընել.

Հոն — զատել, յիստիլ.

Չըժում — կաւէ կամ փայտէ մասնաւոր

աման, որով կարագ կը պատրաստեն.

Չմուկ — ցուրտէն ձեռքերուն ուսիլը.

(Engelure).

Ճառ — Եկեղեցւոյ ջահ.

Ճեռ — աքաղաղ.¹

Ճլեղ — պղտիկ, մանր.

Ճլօր — փոքր պտուկ.

Ճիլակ — անուակաւոր եւ առանց նստարանի թաղուակ, որուն մէջ մանուկ կանգնեցնելով քայլելու կը վարժեցնեն.²

Ճուռ —

Ճուռ —

Ճուռ —

Ճուռ —

Ճուռ —

Ճուռ —

Ճուռ —

Ճուռ —

¹ Լօշիկ — երկուսն եւ կախակա՞նք ունեցող պո՞ճ հաւառակը՝ «յոթնէք» շատ կարճ կամ փոքր ունեցողը պոլոնի միջակ մեծութեամբը (մէ փոքր եւ մէ մեծ) — խալաթ.

² Լորտուի կամ լշտունի կը

³ «Կըկէ» քրդերէն բառու եւ շըշապիութիւնն է Հօրիւրայը ըստ Մլնցօրի:

¹ Հօւսի:

² Կուռուի կ'արտասանուի, (նաեւ ըստ Մլնցօրի) եւ միայն գոմայ չէ, այլ կ'ըսուի, եղան եւն:

³ Կուռուն:

ձխրել¹ — սեղմել.
 չճան — հերարձակ.
 չձկոր — կարճատես.
 չինալ — տես դզկալ.
 չոլ — ճահիճ.
 չուայ — տեսակ մը երկայնավիզ կարաս.
 չոփել — անխնայ քաղել.
 չօլօթթրան — խողովակ, ագուգայ փայ-
 չօլօթթա } տեսայ.
 Սաղ — նոխազ.
 Մաճար — բանջար (Betterave).
 Մանին — կը նմանին.
 Մանճա — լուրկով եւ սոխով եւ ազատ-
 քելով պատրաստուած կերակուր մը.
 Մասուր — բոյս մը. (թըք. գուշ պուրնու).
 Մասնի } — փաշա.
 Մասնիկ }
 Մատուկ — արմատ քաղցրահամ, տերեւն
 է փշալից եւ կից արմատին, այլ է մատուտակ.
 Մարբարէք — ծայրը ձեղքած փայտ
 որուն միջոցաւ կը կապեն խուրձերը.
 Մէզել — մտածել.
 Մէծ, մըծ — մէք.
 Մթել } — հինցած վերմակ.
 Մթիկ }
 Մթուել — արտախլ.
 Մժալ — քիչ եւ թեթեւ տնձրել.
 Միթել — մշտել (թըք. տիրթմէք).
 Մկայ — այժմ.
 Մղկտալ — ցաւիլ.
 Մնիկ — լամուկ, լակոտ.
 Մուռ — պղպեղ.
 Մտորել — մտածալ.
 Մրճիկ — կաղնիի մեծութեամբ ուտելի
 բոյս մը.
 Մրունդ — երես, դէմք նաեւ շրթունք.
 Յնվարէն — (քրդ.) երեկոյ.
 Յօրի — ինչու.
 Նալալ — հարստեսի եկողներուն բաժ-
 նուած միջեղէն.
 Նօխուլ — տես կալիկ.
 Նփիլի — փակիլ, կպիլ.
 Շնքել — գողնալ.
 Շորոր — խննթ.
 Շորոր } — նազանք, սիգալ.
 Շորորայ }
 Շրիշ — օղին բոյսին արմատը. չերիշ.
 Որան — ցօղուն (ցորենի).

Ուխալ — մանր պտուկ.
 Ուրուր — ժիժիկ, անհանդարտ.
 Ուրտել — պատահել.
 Ղաղայ — տղայ, մանչ.
 Ղաշկայ — սուրճի գուտաթ.
 Ղուու¹ — մերկ, Ղլտել, մերկացնել.
 Չնկիւռ — ջուլթակ.
 Չուս — մինչեւ որ.
 Չոք — ծունկ.
 Պաքազրել — զայաւնալ.
 Պալ — ապառաժ.
 Պալաժուրիլ — գետին փռուիլ.
 Պաճ — սլիկ.
 Պաճուկ — տես Բալթաթուկ.
 Պառիկ — կոնակին մէջ տեղը.
 Պատիլ — իյնալ.
 Պատտակ — որմոց ներքեւը կամ այգի-
 ներու եւ պարտէզներու պատին կից անմշակ
 թողուած մասը.
 Պափուկ — տեսակ մը միջատ (թըք. =
 թէզպիհ ակօճէլի).
 Պինդան — մածունի թան պատրաստելէն
 յետոյ տակը մնացած մրուրը, որմէ թանապուր
 կը շինեն չորցնելէ վերջը զան.
 Պլատ — կոտրած սալոր.
 Պլատել — սահիլ.
 Պլաիկ — ոսկեխնձոր, քօմփե.
 Պճառ — կայծ.
 Պող — ծրար (թըք. = պողա).
 Պուռ (հաց) — շատ կարծր պատրաս-
 տուած լաւաշ.
 Պոտել — քսել.
 Պտուրք — տես փշքուլ.
 Պրօշ — սան (թէնճիրէ = թըք).
 Ջնուտ — ճախճախուս եւ ջրոտ վայր.
 Զոլո — մեծ մայր.
 Զրպանդ — արտ, եւ այգի եւ պարտէզ
 ջրերու համար մասնաւոր կարգուած անձ =
 (թըք. սու եօլու).
 Ուալա² — փայտէ կարճակով չացի թի
 որուն վրայ խոտ կապելով վրայէն ալ լաթ
 կ'անցնեն եւ կ'ամրացնեն հացի լաւաշներն անոր
 վրայ դնելով թոսրին կողք զարկելու եւ եփելու
 համար.
 Սալ — հեծ (ֆր. guêtre) (թըք.
 թօղլուք).

¹ Սրիկայ երկտաւոր. ըստ Մէջուրի:

² Խոտորչորք Ուալատի կ'ըսեն, բազալ (patat)

Մէջիք Ուալատ:

¹ Ճիգիւլ, ըստ Մէջուրի:

Սլիկ — թարմ լուրիս.
 Սլուշ — ցուրտ.
 Սխիկ — մանրիկ.
 Սկիկ — սուղիկ.
 Սկնայ — այսպես.
 Սուշ — կանեկին իր հատկեն զատուած մասը, թեփը.
 Սուսուլիկ — արածայր.
 Սվերտի¹ — գաւազան.
 Ստայ — պատեղ.
 Սրբակ — ստուգն (ֆր. oesophage).
 Սքիկ — հանգարտել.
 Սոլ — բուսի (ֆր. mollet).
 Վազդի — հոսանուտ (ֆր. courant d'air).
 Վաճառ — հարսանեկան զգեստ.
 Վաննաս² — ճերմակ պանիր մը (ֆր. fromage blanc).
 Վալէլէք — աւանդ.
 Վէր — որո՛ւ, ո՛ւմ.
 Վէրման — ինչպիսի՞.
 Վազ — շտապ: Վազել, արտորակ.
 Վաշիկ — գեղեցիկ.
 Վրկի — իրի մը իր շարժուն ընթացքէն յանկարծ կատիլը ո եւ է արգելքի հանգիպելով ճամբան.
 Տաղաթ — ուժ.
 Տանթիկ — պղտիկ անկողին մը (թրք. մինտեր).
 Տանկ — տես անկ.
 Տատաշել — շատանել.
 Տարուիլ — խաղի մէջ յաղթուիլ, նաեւ՝ կթուիլ.
 Տարտաժար — անհանգիստ.
 Տարիկ — պահուիլ.
 Տեւ³ — գալար եւ տերեւալից կաղնիի կարած ճիւղ ի կեր ոչխարաց.
 Տզկիկ — թրջիկ.
 Տիկ — տիղմ. ցեխ.
 Տիլոլ — մերկ.
 Տիլոր — տես լողքար.
 Տրաքիլ — պստիթիլ, ճաթիլ.

Տրմալ — ինձալ.
 Յան — բահով քառակուսի կտրուած աղբ արջառոց.
 Յանցառ — ծանծաղ.
 Յեխոտել — զայրանալ.
 Պերփեր — փրփրեմ (թրք. սեմիզլեմ).
 Փեկուտ — ժուռառ.
 Փուռնիկ — սոմուն (հաց).
 Փուր — 1⁰ թեփ ձկան. 2⁰ թարմ ընկուզի կանանչ կեղեւը.
 Փոր⁴ — մկրտած պանիր.
 Փոլոլ — գգակ, գլխարկ.
 Պալաճօշ — թանեկիւն վերջ գոյացած թանձրութիւնը.
 Քաշար — սալայտառակ, մայթ.
 Քանց — քան թէ, քան.
 Քարտուն — հաւուց (թրք. թաշլեք).
 Քեղ — ոչխարաց թափանումը.
 Քեծոնել — ժպտիլ.
 Քշտել — վեր առնել.
 Քուճիլ — խոնարհիլ, զիջանիլ, ծոխիլ.
 Քուրջ — ապառաժ.
 Քորջ — ուս, կանակ.
 Քրտակ — խմորեղէնի համար գործածուած ողորկ փայտ մը (թրք. քրալու).
 Սշն — շրէշ. (թրք. շիրիշ) (ֆր. asphodèle).
 Օշօշ } երկցուկ, անթեմ. (ֆր.
 Օշօշուկ } camomille) (բաբաթիա).
 Օրանկիր — նա որ որպիսեւր կրելու սահմանուած է.
 Օրօթիթոց — մրրիկ.
 Փեղ — հող.
 Քուալ — տես զվըռնիլ:

Բ.

Սղտուկ — բարձր, վաշխուշ.
 Բարտել — շարժել, տատանել.
 Գնդաղ — անուշեղէնի տեսակ մը. (թրք. Լոմ).
 Դուշ — շան քիթը.
 Թոռ — քնքուշ.
 Թօշութիւն — ընդարձակութիւն.
 Խիղթ — խալափառ. (թրք. Լաշաշ).
 Ծոր — թուան որդի.
 Կամակ — ցորեն ծենեկու գործիք.
 Կառան — նաւ կապելու շուռան.
 Կարամուտ — միթարանք.

¹ Մէջ բարբառով «Սվերտիկ — մեծ գաւազան»:
² Վաննաս պանիրն հանելէն վերջը՝ կը փայլ ընդհատը (լուրը) ընտար կ'ենեկն եւ տապրակով կը քամին, մզուածը կամ քամուածն է (անի)նայոս:
³ Յեւ. Վազնայ. զոհի, Մանի, «Հաթի» եւն. Ի տերեւալից ճիւղիկներն ամուռը կամ տընան կը կտրեն եւ կը չորցընեն, ձմեռը Լաճորտանիւնուրն (այն, ոչխար.) տալու համար:
⁴ Զափան:

⁵ Կարած կաթը, փտորիլ — կաթը կտրիլ:

վրժիկ — կերածին վեր գալով,
կուլակ — վարսերու ոլոր բունքերու վրայ,
կրիճ — տղայոց միգաման,
ճողել¹ — մեռնիլ,
ճոր — դժուարութիւն,
չուկ — փողոցի տղայ,
Մոմիկ — տղայոց խաղ մը.
Շաշ — կաթէ կերակուր մը.
Պեպեկ — ծաղիկ հիւանդութեան նշան-
ներն ունեցող.
Պուտկալայ — կըր ու բարձր սակառ.
Պուռու — տուներու մէջ պատրաստուած
անուշեղէն մը. թրք. Չէկչէֆ.
Ռուսի — խաղողով պատրաստուած անու-
շահամ եւ թանձր հեղուկ մը, որով անուշեղէն-
ներ կը շինեն. թրք. Բէֆէշ.
Սահմակիլ — սարսափիլ.
Վարոյ — հերկելի հող.
Տոմպիլ — մեռնիլ.
Տոտիկ — ոտք.
Տոուկ — փքր զանգակ.
Տրորուիլ — չարաբուիլ.
Քարթակ — ձուկի տեսակ մը.
Քոց — գուռ գոցելու երկաթ:

Ս Ա Տ Ե Ն Ա Ռ Օ Ս Ա Կ Ա Ն

ՏԻՄԻՐԻՆԱՋԵՎ Կ. — Հարզդ Դարովն. Թարգմ. Ս. Տէր-
Դասպարեան: Բազու 1900:
ՏԱՆԿԱՆՈՒՄԸ ՏՕՔ. Ն. — Տարուինակութիւն Գ. Տպ.
Կ. Պոլս 1901:

«Ա՛յն մեծ նշանակութիւնը, կ'ըսէ Պ.
Տէր-Գասպարեան իւր թարգմանութեան յա-
ւաքաբանին մէջ, «որ ստանում է դարվինիզմը,
մի ապացոյց է, որ նա տալիս է աշխարհահայե-
ցողութեան մի ընդհանուր պատկանդան, աշ-
խարհահայեցողութեան, որ հիմնւած է սոսկ
գիտական, հետեւ ընտանեացական զուտնցքե-
րից (ս), փաստական հիմունքների վրայ»:

Պր. Թարգմանին դարուինականութեան
մասին ըրած դատաստանին ինչ աստիճանի ար-
ժէք ունենալն մենք չենք շոյափեր — de gusti-
bus non est disputatio. Գարուինի հեւ անոր
գրութեան մասին՝ կը պատասխանենք միայն.
Եթէ կ'ուզէք Գարուին բառին բուն նշանակու-
թիւնը գիտնալ. բացէք Եփեսացոյնի տեղե-
ւորութիւնը:

Բունք եւ պիտի գտնէք՝ 1. Երեւակայութիւն,
2. Խաբէութիւն, 3. ստուութիւն... Դերուի մեր
այս գործածած յարմար բացատրութիւնը, վասն
զի այսպիսի բանդագուշական աշխարհի մէջ
ապրող անձնաւորութեան մը մասին — որպիսի
էր Գարուին — չկրնայք աւելի վիճ գաղա-
փար մ'ունենալ... Գրքերուս վերջգրեալ տիտ-
ղոսները բաւական են անշուշտ բովանդակու-
թիւնն իմանալու համար, որ է՝ Պաշտպանու-
թիւն գարուինական դրութեան:

Գարուինականութեան հետեւողք, առ-
կայծեալ ջահ ի ձեռին «գիտութեան ու փի-
լիսոփայութեան աշխարհի հին, փթած ու խա-
խուտ հիմքերը» (Տ.-Գ.) աւերեց ըսելով չեն
գիտեր թէ անդին ինչպիսի փիլիսոփայական հաս-
տահիմն ու հաստատման շէնքեր տապալել կը
ժպրկեն իրենց — մասխաբ փիլիսոփայու-
թեամբ... Այս նոր դրութեան վրայ
եղած յարեւանցի ակնարկ մը կը բաւէ համո-
զելու նոյնն ամենայն մասամբ Եփեսացոյնի
հիմանց վրայ բարձրացած խախուտ շէնք մ'ը-
լարուն, որ շատ հեռու է ճշմարտութեան հե-
տամուտ եղող մարդկային միջքը գոհացընելէն,
թող թէ նոյնն ընդգրկել տալ:

Գարուինականութիւնը տրամաբանական
կանոնաց ընդհանուր սկզբանցը կը հակառակի,
վասն զի — ինչպէս քիչ վաղը պիտի տեսնենք
— կը յանդէն ձրի եւ ան հիմն ենթադրու-
թիւնները, նա մանաւանդ «ցնորքն»՝ իբր ապա-
հով եւ անուրանալի ճշմարտութիւններ ծախու-
ղենլ, որով եւ տրամաբանական խախտ մը
կ'ընէ — կարելիք ու հնարաւորէ՝ իրականու-
թիւն ու ճշմարտութիւն (a posse ad esse) հե-
տեցընելով: Ահա ի վկայութիւն մեր ըսածին
հոս ծայրաքաղ յառաջ բերենք սոյն դրութեան
գլխաւոր կէտերը, որոնց ինչպէս պիտի տեսնենք,
նպատակն է ցոյցընել, թէ կենդանի բնութիւնն՝
սուանց Արարչին գործունէութեան կարելիք է
մեկնել, ըստ Երուսղորդի ստեղծագործութեան
մէջ Արարիչը գործք չունի:

1 Չմոռանք սա կարեւոր գիտողութիւնն ընել որ,
Գարուին իւր «Երեւոյ տեսակցոյն» (Origin of Species)
երկասիրութեան առաջին երկու ապագրութեանց մէջ կը
խոստովանի Արարչը պատճառի մ'առ. արարածս գործու-
նէութիւնն եւ այն՝ «մեծագործ գրութիւնն անուանելով
ստեղծագործութեան վարդապետութիւնը. Ի վկայութիւն
բանի հոս իր խօսքը բառ առ բառ յառաջ բերենք, որ
Դր. Բրոնի (էջ 494) ընտրեցին Ք. ապագրութեան վրայէն
ըրած թարգմանութիւնն առնուած է. «Յիւրաքիչ Գիտաբան-
բանութիւնն մըն է եւ այն, որուն համեմատ Արարիչը զմեզ
չբնապատուր բովանդակ կենաց բաղձով» միայն ասկա եւ
կամ միմայն ձեռն մը ընդլնած է, եւ միջոցաւ այս մտը:

1 Ըրանք կամ աղետք փոր (իմաստ) գաղ. ըստ Մշակոյցի: